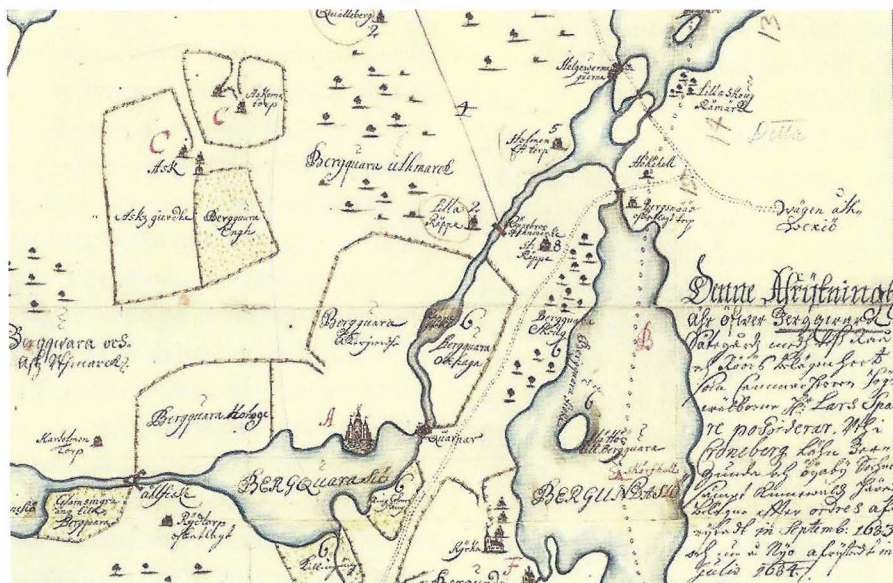

ANNA TROTTESDOTTER I ASKUMATORP

1717 ”d 3 april Jonas Larsson Malmberg i Telestad och Anna Trottesdotter i Ask.”
Ingenting i den korta notisen i Bergunda vigselbok visar på det trauma paret, kanske främst Anna, upplevt ett och ett halvt år tidigare. Då blev hon dömd till att brännas på bål för barnamord.

Anna var född omkring 1687 i Bergunda och tjänade piga på Telestad Herregård när Jonas kom till gården år 1713 som dräng. Det dröjde inte länge förrän de båda fattade tycke för varandra. Jonas menade allvar med Anna; på Sigfridsmarknaden i Växjö 1714 köpte han en förgylld silverring till henne, och ett år senare gav han henne ett stycke grönt kläde som hon skulle sy ett livstykke av. Ungefär i samma veva började de ha ”köttslig beblandelse”. Jonas var rädd om sin fästmö, han ville veta hur det stod till med henne och frågade ofta om det gått så att hon blivit med barn, men nej, det hade hon inte, inte vad hon visste i alla fall.

Men i verkligheten hade Anna anat att det var så i alla fall och att hon blivit med barnet redan i februari 1715. Det var fler än Jonas som undrade, de övriga pigorna på Telestad kom med sina funderingar, men Anna kunde inte förmå sig att säga som det var, hon skämdes så över vad hon ställt till med. Sommaren kom och gick. Den 3 september, som var en lördag, var Anna vid Bergkvara kvarn och skulle ha malt gårdens säd, och som ”intet annat folk var vid kvarnen” fick hon bära säckarna själv, flera säckar som vardera rymde en tunna mjöl. Det var tunga 140-liters säckar. På hemväg från kvarnen, precis när Anna hade kommit till milstolpen mellan kvarnen och Växjö, fick hon plötsligt ont i magen och ryggen. Hon kände att något var i olag, att hon måste vila en stund och såg sig ingen annan råd än att gå in i skogen. Efter bara en kort stund födde hon en pojke, som inte visade några tecken till liv. Anna tog det döda barnet med sig i vagnen och körde genom Växjö

Karta över Bergunda från 1683–1684. Uppe till vänster ligger Askumatorp och i östra änden av Bergkvara sjö finns noterat "Quarnar". Det går att följa "Vägen åth Wexiö" där Anna Trottesdotter for. Bergunda socken. Geometrisk avmätning 1684. Lantmäteristyrelsens arkiv.

ut till Telestad där hon lade det lilla liket först i stallet medan hon ordnade med vagnen och mjölsäckarna och sedan i ett stenröse vid ladugården. På natten hade hon fortfarande ont, men när pigan hon delade säng med frågade var som fattades henne så svarade hon att det nog bara var skarpslag, magvärk, hon drabbats av.

Arbetskamraterna tyckte ändå att det var något misstänkt med Anna och allt tydde på att hon fött barn. Jonas kände sig också säker på att Anna dolde något. Veckan därpå gick Anna hem till Askumatorp och då kunde Jonas inte vänta längre. Han måste få veta. Jonas bad soldathustrun Karin Mattisdotter bege sig till Annas hem och fråga henne rent ut var hon gjort av barnet. Karin for till Askumatorp och fick efter lång väntan och mycket övertalning äntligen svar; barnet låg i

stenröset där Anna gömt det efter att ha fött det i skogen. Tillbaka i Telestad gick Karin längs röset och tittade, Jonas kom henne till mötes och så letade de båda en bra stund till dess att de hittade vad de sökte. Under tiden hade länsman underrettats om händelsen och skickat dit några kvinnliga vittnen. Det var Annas halvsyster Kirstin Trottesdotter och svägerskan Nilla Nilsson, gift med brodern Per Trotteson i Askumatorp. Kirstin och Nilla lyfte fram barnet ur stenröset och tog det med sig till Askumatorp.

Anna ställdes inför rätta vid Kinnevalds härads höstting i Växjö den 25 oktober samma år. När hon kom inför nämndemännen berättade hon lite fakta om sig själv, men när det kom till själva gärningen kunde hon inte förmå sig att säga något: "Ehuru Tingsrätten henne allvarsamt

förmanar står hon och tiger”. Jonas kallades i stället fram och ålades att berätta vad han visste. Han berättade om frieriet och fästmansgåvorna och att han många gånger frågat Anna om hon var havande. Med Jonas vid sin sida vågade Anna till sist erkänna och ”omsider och änteligen” bekände hon att hon förstått sig vara med barn men inte vågat berätta för någon, att hon fött barnet i skogen efter hårt arbete vid Bergkvara kvarn och sedan lagt det i stenröset. Vad hon kunnat se var barnet inte fullgånget, och hon hade bara känt det sparka en gång och det var omkring tre veckor innan det föddes.

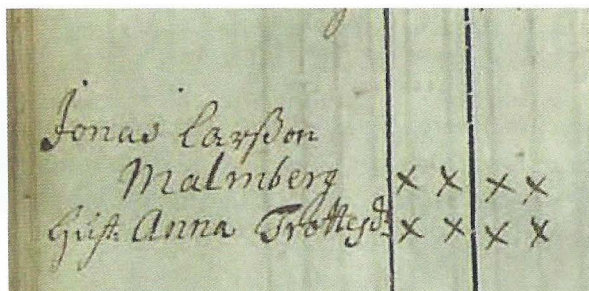
Två av nämndemännen, Per Svensson och Måns Månsson i Marklanda, hade synat det döda barnet så snart Annas syster och svägerska kommit med det till Askumatorp och vittnade både muntligt och skriftligt att det inte tycktes vara fullgånget och att inga skador syntes.

En av rättens ledamöter läste upp Kungl Majt:s påbud från 1684 angående barnamord:

...at den Quinnan, som således genom oloflig beblandelse, befinner sig hafvande, det för ingen uppenbarar för födseln, och efter födseln lägger å lönn, then samma skal intet hjälpa ifrån dödsstraffet, hennes föregifvande, at fostret var dödt födt, eller icke fullgånget, särdeles icke om icke fostret så snart hon födt hafver, straxt af henne framskaffas, utan ur vägen på ett eller annat manebr är, så at man af sjelfve fostrets lemmare märckeligen kan pröfva, om thet varit fullgånget eller icke...

och frågade om Anna kände till innehållet.

Nej, det gjorde hon inte, hon hade aldrig hört det förr. En besvärande tystnad följde. Hade hon verkligen inte hört detta läsas upp i kyrkan? Verkligen inte? Nej, trots att Anna under de tre åren på Telestad gått i domkyrkan var annan söndag och innan dess när hon var hemma i Askumatorp gått i Bergunda kyrka, så hon hade aldrig hört påbudet om barnamord läsas upp. Nämndemännen Per och

Jonas och Anna
1723.
Växjö AI:1 sid 227.

Måns höll med Anna, de hade inte hört påbudet läsas upp på bra länge, säkert inte en enda gång på tjugofem år, som var så länge Måns bott i socknen.

Denna kunskap gjorde att nämnden ”fann nödigt skriva högärvärdige Herr Domprosten Andreas Goeding till” och fråga om det verkligen ägde sin riktighet att Kungl Majt:s påbud av år 1684 om barnamord under överskådlig tid inte lästs upp i Växjö och Bergunda kyrkor.

Nämndemännen fortsatte att förhöra Anna. Även om hon inte hört påbudet angående barnamord så borde hon väl inse att det ”strävade mot samvetet” att mörda barn? Jo, det förstås, men hon hade nu inte mördat sitt barn. Men eftersom hon inte talat om för Jonas eller för någon annan hur det var fatt med henne fastän hon blivit tillfrågad, och eftersom hon fött barnet då hon var ensam i skogen och sedan lagt det å lönn i stenröset; var det inte att anse som ett barnamord?

Alla villkoren för att ett barnamord faktiskt skett var uppfyllda enligt påbudet av 1684. Anna hade blivit med barn genom en olovlig beblandelse, hållit detta hemligt, sökt enslighet vid förlossningen och sedan lagt fostret å lönn. Tillsammans med vad som stadgades i Högmålsbalkens 2 kapitel: Dräper man eller kona med vilja sinom eller mördar barn sitt heder eller kristet, ... vilketdera det gör, då skall man steglas och kona brännas, kunde straffet bara bli ett: ”döden, och bålet”.

Som alla dödsdomar skulle målet underställas Göta Hovrätt för prövning. Till eventuell lindring av påföljden bifogades nämndemännens skriftliga intyg om att

barnet inte varit fullgånget, samt den uppgiften att Anna aldrig hört påbudet angående barnamord läsas upp.

Domen sändes till Göta hovrätt den 6 november 1715. Hovrätten fattade beslut 17 november och i december avgick svar till Kinnevalds härads. Göta Hovrätts serie CIXCC Brottmålsrotlar börjar först år 1763, så vilket straff Anna fick vet vi inte, men eftersom barnet hittades och man konstaterade att det var ofullgånget och det inte syntes några tecken på våld, så kunde hon heller inte enligt 1684 års påbud dömas för barnamord. Kanske blev hennes straff att slita ris vid kyrkdörren.

Anna och Jonas fick i alla fall varandra. Och flera barn:

Ingeborg, döpt 1717-05-15 i
Bergunda, död 1717-12-22 i Bergunda
Lars döpt 1720-12-18 i Bergunda
Petter döpt 1724-09-02 i Växjö
Lars döpt 1725-05-30 i Växjö
Ingeborg döpt 1727-02-28 i Växjö

I slutet av 1720-talet var Jonas Larsson Malmberg en aktad borgare i Växjö stad. Han avled av feber i Växjö 1755, 63 år gammal. Anna Trottesdotter dödsnotis har inte påträffats.

Eva Dalin

Källor:

*Mantalslängder och kyrkböcker,
Kinnevalds häradsrätt AIa:4 (1698–1716,
Göta Hovrätt – Advokatfiskalen Kronobergs
län EVIIAABA:470 (1715–1715),
Göta Hovrätt – Huvudarkivet CIXCB:1
(1710–1715).*